

процесса начальной школы, мотивации относительно самостоятельного поиска информации, творческой активности будущих специалистов.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), медиа-компетентность будущего учителя начальных классов, медиа-образование, медиа-средства.

Sinenko K. Information and Communication Technologies as a Means of Forming Media Competence of Future Elementary School Teachers

The article is devoted to the problem of forming media competence of future primary school teachers by means of information and communication technologies (ICT). It is determined that ICT is a combination of methods, tools and technical devices for providing information technologies based on computer networks and information transmission devices. The types of ICT that are most effective for the formation of media competence of future teachers are given. It is proved that the use of ICT contributes to the formation of knowledge about media tools, their ability to further professional activities; formation of the ability to create the necessary didactic support of the educational process of the primary school, the motivation regarding the independent search for information, the creative activity of future specialists.

Key words: information and communication technologies (ICT), media competence of the future primary school teacher, media education, media tools.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучасва В. В.

УДК 378.147

Д. В. Стрельченко

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ
САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ
ТЕХНОЛОГІЙ МЕДІАОСВІТИ**

Інтенсивне зростання потоку інформації, активні зміни, які відбуваються сьогодні в усіх галузях суспільства, зумовлюють актуальну необхідність у здійсненні кожним його членом неперервної освіти впродовж усього життя. У свою чергу, це вимагає забезпечення формування в майбутніх фахівців самоосвітньої компетентності, яка є важливим складником їхньої професійної компетентності та необхідною передумовою для постійного підвищення її рівня.

Як встановлено в процесі наукового пошуку, окремі аспекти проблеми формування самоосвітньої компетентності студентів вищої школи висвітлено в дослідженнях багатьох науковців. Так, теоретико-методологічні засади організації процесу самоосвіти особистості обґрунтовано в наукових доробках Б. Ананьева, С. Архангельського, В. Буряка, Л. Виготського, Ю. Калугіна, Г. Костюка, В. Оржеховської, В. Ягупова та ін. Сутність, функції, особливості самоосвіти, її місце у професійній діяльності людей розкрито в дослідженнях А. Громцевої, М. Заборщикової, О. Ковальова, Н. Кузьміної, М. Мішина та ін. Шляхи, методи й засоби формування в молоді потреби в самоосвіті та вимоги до її організації проаналізовано в наукових працях Ю. Бандури, Т. Клімової, Г. Серікова, А. Усової та ін. Визначенню поняття самоосвітньої компетентності та її місця в професійній діяльності сучасних фахівців присвячено наукові розвідки Н. Бухлової, Н. Довмантович, І. Зимньої, Н. Коваленко, М. Ольховської та ін.

Однак у дослідженні встановлено, що проблема формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей не була об'єктом окремого педагогічного дослідження. Проте важливо підкреслити, що в сучасних умовах гуманізації суспільства роль гуманітарних наук значно зростає, а тому загострюється необхідність у невідкладному розв'язанні вказаної проблеми. У науковій літературі також доведено, що ефективним засобом формування вказаної компетентності в майбутніх фахівців зазначеного профілю є технології медіаосвіти. Тому проблема формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання цих технологій відрізняється нагальністю та злободенністю.

Актуальність порушеної проблеми посилюється необхідністю усунення таких виявлених суперечностей: між потребою сучасного інформаційного суспільства в кваліфікованих фахівцях, здатних до здійснення самоосвітньої діяльності впродовж всього життя, та низьким рівнем сформованості самоосвітньої компетентності у студентів вищої школи; між високим педагогічним потенціалом технологій медіаосвіти як засобу формування самоосвітньої компетентності студентів-гуманітаріїв та відсутністю теоретичного обґрунтування моделі формування в них даної компетентності на основі зазначених технологій; між усвідомленням викладачами доцільності застосування технологій медіаосвіти в процесі формування самоосвітньої компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу.

Отже, сучасне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих фахівців-гуманітаріїв, здатних до здійснення систематичної самоосвіти, недостатня теоретична та практична розробленість проблеми формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти, а також необхідність усунення виявлених суперечностей підтверджують,

що порушена проблема її дійсно актуальною. Під час проведення дослідження було також визначено, що ефективність процесу формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти забезпечується реалізацією відповідної теоретично обґрунтованої моделі.

Мета статті – розробити й теоретично обґрунтувати модель формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти.

Зазначимо, що під час проведення наукових розвідок було прийнято рішення про використання в ньому моделювання як процесу побудови моделі, адже цей метод дослідження широко використовують у педагогіці через його універсальні дидактичні можливості. Ці можливості з'являються в силу того, що грамотно створена модель дозволяє:

- виокремити суттєві ознаки й якості досліджуваного об'єкта та водночас абстрагуватися від другорядної інформації, яка тільки ускладнює розуміння його сутності та характер взаємодії з іншими об'єктами;
- стиснути потрібну інформацію шляхом використання умовних зображень або графічних побудов, а як наслідок – перейти до більш крупних одиниць змісту;
- виявити приховані внутрішні зв'язки та відносини як важливого аспекту здійснення процедури узагальненого аналізу й синтезу;
- стати інструментом організації та здійснення пізнавальних процесів;
- виконати роль ефективного мнемотехнічного засобу [1; 2].

Варто також зауважити, що вчені у своїх наукових працях пропонують різні тлумачення поняття «модель». Наприклад, під цим поняттям вони розуміють: «найповнішу форму концентрації знань», яка дає змогу «відтворити цілісність вивченого об'єкта, його структуру, функціонування» та слугує «засобом його виміру» (Н. Вознюк [3, с. 102]); засіб здобуття нових знань і опосередкованого вивчення визначеного об'єкта, який заміщується в дослідженні певним аналогом у ситуації, коли безпосереднє отримання даних про властивості цього об'єкта або значною мірою утруднене, або взагалі є неможливим (А. Крамаренко [4, с. 200]); умовний образ будь-якого об'єкта чи системи, «певний спосіб вираження властивостей, зв'язків предметів чи явищ реальної дійсності на основі аналогії, встановлення між ними подібності» (О. Баскаков, М. Туленков [5, с. 106]).

Зауважимо, що під час створення й теоретичного обґрунтування моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти було враховано загальні рекомендації науковців щодо розробки педагогічної моделі. Під час проведення наукового пошуку було визначено, що очікувана модель включає три блоки. Перший із них – це концепуально-теоретичний блок, який включає: мету та завдання реалізації розробленої моделі, науково-методологічні підходи до проведення дослідження,

структуру та зміст самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, принципи реалізації процесу її формування в майбутніх фахівців гуманітарного профілю на основі технологій медіаосвіти.

Так, у процесі наукового пошуку визначено, що метою реалізації розробленої моделі є забезпечення сформованості самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти. Ця мета конкретизувалась у відповідних завданнях: 1) розвинути у студентів-гуманітаріїв інтерес до проблеми самоосвіти, сформувати в них мотиви щодо оволодіння самоосвітньою компетентністю на основі використання технологій медіаосвіти; 2) сформувати в майбутніх фахівців здатність до цілепокладання у процесі здійснення самоосвіти; 3) забезпечити опанування студентами знаннями, необхідних для здійснення самоосвітньої діяльності із застосуванням указаних вище технологій; 4) організувати процес оволодіння молодими людьми вміннями, потрібними для успішного здійснення цієї діяльності; 5) сприяти формуванню у студентів позитивного ціннісного ставлення до самоосвіти; 6) забезпечити оволодіння ними необхідними для її здійснення особистісними якостями.

Як відзначалось вище, перший блок відображає також структуру та зміст самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. У попередніх авторських публікаціях визначено, що в дослідженні під цим поняттям розуміється інтегративна якість особистості, яка забезпечує її спроможність здійснювати самостійне пізнання оточуючого світу та себе, вдосконалювати власні знання й уміння, поглиблювати досвід в обраній сфері життєдіяльності. Також було зроблено висновок про те, що ця компетентність включає такі компоненти: мотиваційно-цільовий (розвиненість мотивів щодо оволодіння самоосвітньою компетентністю, здатність до цілепокладання); когнітивно-діяльнісний (сформованість необхідних для здійснення самоосвіти знань та груп умінь: інтелектуально-аналітичних, організаційно-технологічних, оцінно-рефлексивних); особистісно-аксіологічний (сприйняття самоосвіти як важливої особистісної цінності, сформованість необхідних для здійснення самоосвіти особистісних якостей: самостійності, наполегливості, цілеспрямованості тощо).

З урахуванням наукових поглядів різних учених (Н. Довмантович, В. Мірошніченко, Л. Халзакова [6; 7; 8] та ін.) визначено, що вивчення проблеми формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти має здійснюватися з позиції таких науково-методичних підходів: компетентнісного (забезпечує спрямованість педагогічної взаємодії на формування в майбутніх фахівців гуманітарного профілю самоосвітньої компетентності), особистісно-діяльнісного (вимагає сприйняття кожного студента як унікальної особистості, професійне становлення та розвиток якої відбувається тільки в процесі активної діяльності), акмеологічного (передбачає створення оптимальних умов для розкриття потенційних

можливостей та самореалізації студентів, задоволення їхніх індивідуальних потреб та інтересів). Варто також уточнити, що на основі опрацювання відповідної наукової літератури [8–10] виокремлено основні принципи, за засадах яких має реалізовуватися вказаний вище процес. Це такі принципи: безперервності, персоніфікації, самоорганізації, ціннісного спрямування, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів.

Зазначимо, що другим блоком у моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти є змістово-процесуальний. Він включає етапи реалізації та відповідний науково-методичний інструментарій реалізації цього процесу. Керуючись рекомендаціями науковців (К. Кучерява, А. Ратушинська, Л. Халзакова [7; 9; 10] та ін.) та результатами власного дослідження зроблено висновок про те, що процес формування вказаної компетентності у студентів-гуманітаріїв на основі технологій медіаосвіти має здійснюватися за такими етапами:

- організаційно-підготовчий (вимагає здійснення цілеспрямованої підготовки викладів до реалізації цього процесу, підготовки потрібних для здійснення студентами самоосвітньої діяльності науково-методичних та дидактичних матеріалів);
- мотиваційно-спонукальний (спрямований на розвиток у студентів інтересу до самоосвіти та формування в них мотивів щодо оволодіння самоосвітньою компетентністю);
- когнітивно-процесуальний (забезпечує опанування майбутніми фахівцями знаннями, необхідними для здійснення самоосвіти на основі застосування технологій медіаосвіти);
- оцінно-коригувальний (передбачає здійснення оцінювання перебігу й поточних результатів вказаного процесу, при необхідності внесення в нього відповідних змін).

Під час проведення наукового пошуку також було уточнено, що реалізація процесу формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій вимагає відбору й застосування відповідних методів (репродуктивний, проблемний, евристичний, дослідницький), форм (лекції, бесіди, вправи, інструктажі, консультації, ігри, тренінги тощо) організації роботи зі студентами гуманітарних спеціальностей в окресленому напрямі, а також відповідних засобів (методичні рекомендації, інструктивні листи, пам'ятки, комплекси дидактичних завдань тощо), які передбачається застосувати в самоосвітньому процесі.

У дослідженні визначено, що третім блоком у моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти є діагностико-результативний. Цей блок об'єднує в собі критерії, показники, рівні сформованості цієї компетентності в майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, а також очікуваний результат реалізації розробленої моделі.

Так, на основі вивчення й узагальнення відповідної літератури [7; 9; 10] зроблено висновок про те, що для діагностики стану сформованості цієї компетентності у студентів-гуманітаріїв передбачається використовувати такі критерії й показники: мотиваційно-ціннісний (прояв ціннісного ставлення до самоосвіти, розвиненість мотивів щодо оволодіння самоосвітньою компетентністю), знаннєво-діяльнісний (сформованість знань та вмінь, необхідних для здійснення самоосвіти на основі застосування технологій медіаосвіти); особистісно-рефлексивний (сформованість визначених особистісних якостей; адекватність самооцінки студентів сформованості цих якостей). На основі використання цих критеріїв і показників виділено рівні її сформованості у студентів-гуманітаріїв: високий, середній, низький. Доцільно також зауважити, що очікуваним результатом впровадження зазначеної моделі є сформованість самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей.

У подальшому дослідженні передбачається перевірити ефективність розробленої й теоретично обґрунтованої моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей в освітній практиці вищої школи.

Список використаної літератури

- 1. Шматков Е. В., Шматков Д. І.** Використання моделювання при навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів робітничим професіям. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія / Е. В. Шматков, Д. І. Шматков. – 2009. – № 2. С. 50–54.
- 2. Ніколаєску І. О.** Організаційно-змістова модель професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І. О. Ніколаєску // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». – 2015. – №1(9). – С. 147–152.
- 3. Вознюк Н. М.** Етико-педагогічні основи формування особистості : навч. посіб. / Н. М. Вознюк. – К., 2005. – 196 с.
- 4. Крамаренко А. М.** Концептуальна модель формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-ту. / А. М. Крамаренко. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 30. – С. 198–207.
- 5. Баскаков А. Я., Туленков Н. В.** Методологія научного познання / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К., 2002. – 216 с.
- 6. Довмантович Н. Г.** Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців як педагогічна проблема / Н. Г. Довмантович // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2014. – № 4. – С. 60–64.
- 7. Халзакова Л. А.** Модель формування самообразовательної компетентності учителя англійського мови / Л. А. Халзакова // Молодой ученый. – 2012. – № 3. – С. 423–427.
- 8. Мірошніченко В. І.** Підготовка вчителя до формування самоосвітньої компетентності учнів у процесі профільного навчання / В. І. Мірошніченко // Витоки педагогічної

майстерності : зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. Полтава, 2011. – С. 3–5. **9. Ратушинська А. С.** Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2013. – 20 с. **10. Кучерява К. В.** Модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економік / К. В. Кучерява // Вісник [Чернігів. . пед. ун-ту] : зб. наук. пр. Чернігів, 2018. – Вип. 151 (1). – С. 85–89.

Стрельченко Д. В. Теоретичне обґрунтування моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти

У статті представлено теоретичне обґрунтування моделі формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти. Ця модель включає три блоки. Першим із них є концепуально-теоретичний блок, який включає: мету та завдання реалізації розробленої моделі, науково-методологічні підходи до проведення дослідження, структуру та зміст самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, принципи реалізації процесу її формування в майбутніх фахівців гуманітарного профілю на основі технологій медіаосвіти. Другий (змістово-процесуальний) блок моделі відбиває етапи процесу формування самоосвітньої компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на основі технологій медіаосвіти, а також відповідний науково-методичний інструментарій реалізації цього процесу. Третій (діагностико-результативний) блок моделі об'єднує в собі критерії, показники, рівні сформованості цієї компетентності в майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, а також очікуваний результат реалізації розробленої моделі.

Ключові слова: педагогічна модель, самоосвітня компетентність, студент, гуманітарна спеціальність, технології медіаосвіти.

Стрельченко Д. В. Теоретическое обоснование модели формирования самообразовательной компетентности студентов гуманитарных специальностей на основе технологий медиаобразования

В статье представлено теоретическое обоснование модели формирования самообразовательной компетентности студентов гуманитарных специальностей на основе технологий медиаобразования. Эта модель включает три блока. Первым из них является концепуально-теоретический блок, который включает: цели и задачи реализации разработанной модели, научно-методологические подходы к проведению исследования, структуру и содержание самообразовательной компетентности студентов гуманитарных специальностей, принципы реализации процесса ее формирования у будущих специалистов гуманитарного профиля на основе технологий медиаобразования. Второ́й

(содержательно-процессуальный) блок модели отражает этапы процесса формирования самообразовательной компетентности студентов гуманитарных специальностей на основе технологий медиаобразования, а также соответствующий научно-методический инструментарий реализации этого процесса. Третий (диагностико-результативный) блок модели объединяет в себе критерии, показатели, уровни сформированности этой компетентности у будущих специалистов гуманитарных специальностей, а также ожидаемый результат реализации разработанной модели.

Ключевые слова: педагогическая модель, самообразовательная компетентность, студент, гуманитарная специальность, технологии медиаобразования.

Strelchenko D. Theoretical Background of the Formation of Self-Education Competence Model for Humanitarian Students on the Basis of Media Education Technologies

The article represents the theoretical background of the formation of self-education competence model for humanitarian students on the basis of media education technologies. This model includes three units. The first is a conceptual –theoretical unit which includes: goals and objectives of the developed model realization, scientific and methodological approaches (such as competence, personal-activity, and acmeological approach) for pre-research, its structural components (motivationally targeted, cognitive-activity, personal-axiological) and the content of self-educational competence of humanitarian students, principles (continuity, personification, self-organization, value concealment, the combination of pedagogical leading under the students' initiative and self-organization activity) the implementation process of its formation in the future of humanitarian specialists by the usage of media education technologies. The content-procedural unit of this model reflects the following stages (preliminary organization, motivationally incentive, cognitive-procedural) of the process of formation of self-educational competence of humanitarian students on the basis of these technologies, and moreover, the corresponding scientific and methodological tools for the implementing of this process. The diagnostic-efficient unit of this model combines the criteria (motivational values, reasonable activity, and personal reflection), indicators, the levels of formation of this competence in the future of humanitarian specialists, as well as the expected results of the implementation of the developed model.

Key words: pedagogical model, self-competence, students, humanitarian specialty, media education technology

Стаття надійшла до редакції 25.09.2018 р.
Прийнято до друку 26.10.2018 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Прошкін В. В.